

УДК 159.922.6

КОРОЛЬ Л. Д.

Національний університет «Острозька академія» (м. Острог)

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті здійснено емпіричний аналіз особливостей розвитку когнітивного компоненту міжнаціональної толерантності у різних вікових групах студентської молоді. Представлено результати експериментального дослідження міжнаціональної толерантності у контексті вивчення етнонаціональних знань та уявлень студентів, психологічного портету толерантної особистості у площині міжнаціональних взаємин, особливостей національних стереотипів та значущості національної ідентичності.

Ключові слова: толерантність, міжнаціональна толерантність, національний стереотип, національна ідентичність, етнонаціональні знання та уявлення.

Підґрунтям мирного співіснування різноманітних національно-культурних спільнот є налагодження взаєморозуміння та побудова гармонійних взаємовідносин між їх представниками, що передусім передбачає повагу та шанобливе ставлення до індивідуальних проявів «іншого», а також розуміння та прийняття подібних відмінностей заради успішної взаємодії. Саме тому питання формування міжнаціональної толерантності набуває особливої актуальності на сучасному етапі розвитку кожної держави та світового соціуму загалом. Осмислення подібної проблематики може стати поштовхом до національної консолідації українського суспільства та вирішення проблем глобалізації й інтеграції України у світову й європейські спільноти.

Значний внесок у дослідження різноманітних аспектів толерантності здійснили: О. Г. Асмолов, Г. Л. Бардієр, С. Л. Братченко, С. К. Бондирєва, І. Б. Гриншпун, Л. М. Дробіжева, Н. М. Лебедева, Г. Олпорт, А. О. Погодіна, Г. У. Солдатова тощо. У рамках сучасної вітчизняної психології вивченням зазначеної проблематики займалися: О. В. Бичко, М. Й. Боришевський, В. О. Васютинський, П. І. Гнатенко, О. А. Донченко, В. Б. Євтух, О. М. Лозова, П. В. Лушин, С. Д. Максименко, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. М. Павленко, І. Д. Пасічник, М. І. Пірен, М. В. Савчин та ін. Водночас варто звернути увагу на те, що питання дослідження міжнаціональної толерантності є недостатньо висвітленим у площині сучасної психології, особливо емпіричне вивчення особливостей її формування та розвитку.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей розвитку когнітивного компоненту міжнаціональної толерантності у студентської молоді.

Емпіричне дослідження особливостей когнітивного компоненту міжнаціональної толерант-

ності передбачало аналіз загального об'єму знань та уявлень студентської молоді щодо феномену міжнаціональної толерантності, психологічного портету толерантної особистості у площині міжнаціональних взаємин, національно-психологічних відмінностей та національно-культурної своєрідності власної та інших національних спільнот, вивчення особливостей національних стереотипів, а також значущості національної ідентичності.

Контингент досліджуваних склали молоді люди віком 17–22 роки, що навчаються на першому-п'ятому курсах у Національному університеті «Острозька академія», Київському міжнародному університеті та Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Загальний обсяг вибірки – 300 осіб, репрезентативність якої забезпечувалась методом квот.

Задля вивчення особливостей національної ідентичності, зокрема її місця у структурі самокатегоризації та її суб'єктивної значущості використовувався тест М. Куна та Т. Макпартленда «Хто я?». Важливим у контексті нашого дослідження було з'ясувати, як часто респонденти використовують національну категорію в актуальному самовизначенні, тобто вказують на свою національну приналежність, відповідаючи на запитання тесту (див. табл. 1).

Як видно з табл. 1, існують певні відмінності у значущості національної належності у різних вікових групах. Так, студенти четвертого (97,7%) та третього (97%) курсів найчастіше використовують національну категорію у самовизначенні власного «Я», водночас першого (73,7%) та другого (74,7%) років навчання – найменш частотно. Варто також зауважити, що на п'ятому курсі (93,8%), порівняно з третім та четвертим, відзначається незначне зниження

частоти використання національної належності. Іншими словами, актуалізованість національної ідентичності у самокатегоризації власної особистості респондентів усіх років навчання є достатньо високою та характеризується тенденцією до зростання від молодших до старших вікових груп студентської молоді.

Можливим поясненням вищої значущості національної категорії у самокатегоризації особистості на старших курсах навчання (3-5), на нашу думку, є зростання рівня ідентифікації респондентів з власною національною спільнотою, що, у свою чергу, зумовлює збільшення соціально-психологічної дистанції з представниками інших національностей. Таким чином, високі показники значущості національної належності у структурі самокатегоризації респондентів мо-

жуть указувати на зниження рівня міжнаціональної толерантності у досліджуваних старших курсів.

З метою самооцінки рис толерантної особистості нами була використана анкета «Риси толерантної особистості» [1]. Респондентам пропонувався 14 особистісних рис, серед яких слід було обрати три характеристики, що є, на їх думку, у них найбільш виражені, три – найменш вираженими та три – найбільш характерними для толерантної особистості. Результати анкетування представлено у табл. 2.

Як видно з табл. 2, серед найбільш та найменш виражених характеристик у різних вікових групах простежуються як спільні, так і відмінні тенденції. Зокрема такі риси, як «почуття гумору» (частка студентів першого, третього та

Т а б л и ц я 1
Суб'єктивна значущість національної належності у структурі самоідентифікації (у %)

Ранг значущості національної належності у самокатегоризації респондентів	I курс	II курс	III курс	IV курс	V курс
1 ранг	23,3%	25,7%	30,7%	31,7%	32,3%
2 ранг	11,7%	13%	15,3%	13%	12,3%
3 ранг	11,7%	16%	30,7%	28%	21,5%
4 ранг	27 %	20%	20,3%	25%	27,7%
Всього:	73,7%	74,7%	97%	97,7%	93,8%
Значущість національної приналежності не актуалізована	26,3%	25,3%	3%	2,3%	6,2%

Т а б л и ц я 2
Аналіз самооцінки рис, притаманних толерантній особистості, у студентів різних вікових груп (у%)

Риси толерантної особистості	I курс		III курс		V курс	
	Найбільш виражені x-ки	Найменш виражені x-ки	Найбільш виражені x-ки	Найменш виражені x-ки	Найбільш виражені x-ки	Найменш виражені x-ки
Схильність до інших	10,7	32,1	14,3	17,9	6,3	21,9
Поблажливість	7,1	39,3	14,3	35,7	6,3	18,8
Терпіння	14,3	17,9	50	28,6	34,4	18,8
Почуття гумору	42,9	3,6	46,4	3,6	46,9	9,4
Чуйність	0	17,9	14,3	7,1	25	6,3
Довіра	39,3	25	21,4	28,6	18,8	21,9
Альтруїзм	7,1	28,6	0	21,4	6,3	34,4
Терпимість до відмінностей	3,6	28,6	7,1	28,6	12,5	34,4
Уміння володіти собою	32,1	17,9	25	28,6	25	15,6
Доброзичливість	25	3,6	25	3,6	37,5	0
Уміння не засуджувати інших	14,3	39,3	17,9	14,3	9,4	37,5
Гуманізм	21,4	3,6	3,6	0	6,3	3,1
Уміння слухати	42,9	10,7	42,9	17,9	40,6	15,6
Допитливість	28,6	28,6	14,3	42,9	21,9	25

п'ятого курсів, що обрали цю рису відповідно становить 42,9%, 46,4%, 46,9%), «уміння володіти собою» (32,1%, 25%, 25%), «доброзичливість» (25%, 25%, 37,5%), а також «уміння слухати» (42,9%, 42,9%, 40,6%) – були обрані переважно більшістю респондентів різних років навчання як найбільш характерні. Стосовно зазначених рис варто зауважити, що рівень «уміння володіти собою» та «уміння слухати» знижуються від першого до п'ятого років навчання, а риса «доброзичливість», навпаки, є найбільш вираженою саме на останньому році навчання. Водночас така характеристика як «терпіння» є найбільш властивою студентам третього (50%) та п'ятого (34,4%) курсів і найменш вираженою у першого курсу (14,4%). Рівень «довіри» також знижується від першого (39,3%) до п'ятого (18,8%) років навчання. Найгуманнішими є респонденти першого курсу (21,4%), водночас зазначена характеристика не є домінуючою серед студентів старших вікових груп. У той же час студенти останнього року навчання вважають себе чуйними (25%), що не є притаманним респондентам першого курсу та незначною мірою виражено у третьокурсників (14,3%).

Щодо найменш виражених рис, властивих толерантній особистості, домінуюча частка студентів першого курсу обрали «поблажливість» (39,3%), «уміння не засуджувати інших» (39,3%), «схильність до інших» (32,1%), «альтруїзм» (28,6%), «терпимість до відмінностей» (28,6%), «допитливість» (28,6%). Респонденти третього року навчання вказали такі характеристики: «допитливість» (42,9%), «поблажливість» (35,7%), «терпіння» (28,6%), «терпимість до відмінностей» (28,6%), «довіра» (28,6%), «уміння володіти собою» (28,6%), «альтруїзм» (21,4%). Студенти-п'ятикурсники зазначили такі особистісні риси, як «уміння не засуджувати інших» (37,5%), «альтруїзм» (34,4%), «терпимість до відмінностей» (34,4%), «допитливість» (25%), «довіра» (21,9%), «схильність до інших» (21,9%). Іншими словами, у респондентів різних вікових груп найменш вираженими є такі риси, притаманні толерантній особистості, як схильність до інших, поблажливість, довіра, альтруїзм, терпимість до відмінностей, допитливість, уміння не засуджувати інших тощо.

Цікавим також є аналіз відповідей студентів щодо рис, найхарактерніших для толерантної особистості (див. табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз варіантів відповідей респондентів різних років навчання щодо рис, притаманних толерантній особистості (у%)

Риси толерантної особистості	I курс	III курс	V курс
Схильність до інших	17,9	17,9	12,5
Поблажливість	7,1	7,1	6,3
Терпіння	53,6	28,6	43,8
Почуття гумору	3,6	7,1	0
Чуйність	17,9	35,7	18,8
Довіра	7,1	7,1	18,8
Альтруїзм	10,7	10,7	15,6
Терпимість до відмінностей	25	42,9	34,4
Уміння володіти собою	21,4	25	25
Доброзичливість	32,1	14,3	28,1
Уміння не засуджувати інших	35,7	39,3	37,5
Гуманізм	21,4	21,4	31,3
Уміння слухати	28,6	32,1	18,8
Допитливість	7,1	3,6	3,1

Найхарактернішими рисами толерантної особистості, на думку респондентів різних вікових груп, є: терпіння, терпимість до відмінностей, уміння не засуджувати інших, уміння слухати, вміння володіти собою, доброзичливість, гуманізм, схильність до інших. Варто зауважити, що студенти третього курсу важливого значення надають такій характеристиці, як чуйність (35,7%), що не є властивим студентам першого (17,9%) та п'ятого (18,8%) років навчання. Доброзичливість найбільш цінується першокурсниками (32,1%), а довіра – респондентами останнього курсу (18,8%). Водночас такі риси, як поблажливість, почуття гумору, альтруїзм, допитливість не є домінуючими у визначенні толерантної особистості. Іншими словами, у респондентів різних вікових груп не простежуються значущі відмінності у розумінні характеристик, притаманних толерантній особистості. Загалом молоді люди усвідомлюють змістову сутність та смислове наповнення феномену «толерантна особистість», водночас варто зауважити, що існує певний потенціал у розвитку розуміння зазначеного поняття.

Студентам також пропонувалося проаналізувати власну толерантність, відповідаючи на запитання: «Чи вважаєте Ви себе толерантною особистістю?». Цікавим є те, що переважна більшість студентів різних вікових груп обрали варіант «Так», зокрема 46,4% першокурсників, 42,9% студентів третього та 50% – п'ятого курсів, і лише 3,5% третьокурсників зазначили варі-

ант «Ні». Водночас, певна кількість респондентів різних років навчання обрали опцію «важко відповісти» (1 курс: 10,7%, 3 курс: 14,3%, 5 курс: 15,6%). Варто зауважити, що в аналізі власної толерантності значна частка молодих людей зазначили також варіант «залежить від обставин», зокрема 42,9% першого, 39,3% третього та 34,4% п'ятого курсів, що свідчить про те, що їх толерантність є вибірковою та проявляється лише у певних життєвих ситуаціях.

З метою аналізу знань та уявлень студентської молоді про феномен міжнаціональної толерантності респондентам пропонувалося дати визначення поняттю «міжнаціональна толерантність», обравши один чи декілька варіантів серед запропонованих. Результати аналізу розуміння студентами досліджуваного феномену представлено у табл. 4.

Т а б л и ц я 4
Аналіз розуміння студентами змістової сутності феномену міжнаціональної толерантності (у %)

№ з/п	Варіант відповіді	I курс	III курс	V курс
1	Співпраця, дух партнерства	7,1	7,1	18,8
2	Готовність миритися з чужою думкою	28,6	28,6	43,8
3	Повага людської гідності	53,6	28,6	50
4	Повага прав інших	21,4	32,1	34,4
5	Прийняття іншого таким, яким він є	28,6	28,6	40,6
6	Здатність поставити себе на місце іншого	28,6	10,7	18,8
7	Повага права бути іншим	10,7	28,6	15,6
8	Визнання різноманіття	10,7	17,9	3,1
9	Визнання рівності інших	25	28,6	12,5
10	Терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки	67,9	46,4	56,3
11	Відмова від домінування, спричинення шкоди і насильства	3,6	14,3	9,4

Як видно і табл. 4, респонденти різних вікових груп ототожнюють міжнаціональну толерантність переважно з терпимістю до чужих думок, вірувань та поведінки (67,9% 1 курсу, 46,4% 3 курсу та 56,3% 5 курсу) і повагою до людської гідності (53,6% 1 курсу, 28,6% 3 курсу та 50% 5 курсу). З кожним роком збільшується кількість респондентів, які асоціюють досліджуваний феномен із готовністю миритися з чужою думкою (28,6% на першому та 43,8% на п'ятому курсах), повагою прав інших (21,4% на першому та 34,4% на п'ятому курсах) та прийняттям іншого таким, як він є (28,6% на першому та 40,6% на п'ятому

курсах), що свідчить про зростання з кожним роком навчання рівня розуміння та уявлення молодими людьми про поняття «міжнаціональна толерантність». Водночас такі варіанти, як «співпраця, дух партнерства», «визнання різноманіття», «визнання рівності інших», «відмова від домінування, спричинення шкоди і насильства» тощо, що є базовими характеристиками толерантної особистості у сфері міжнаціональних відносин, не є домінуючими у відповідях студентів, що, у свою чергу, свідчить про недостатній розвиток їх знань та уявлень щодо досліджуваного феномену та про наявність потенціалу респондентів у формуванні когнітивного компоненту міжнаціональної толерантності.

У площині емпіричного дослідження когнітивного компоненту міжнаціональної толерантності у студентської молоді респондентам також пропонувалося авторська анкета виявлення особливостей досліджуваного феномену. Одне з запитань анкети було спрямоване на аналіз розуміння студентами поняття міжнаціональної толерантності. Обробка отриманих відповідей здійснювалася за допомогою контент-аналізу з використанням комп'ютерної програми EXCEL.

Аналіз відповідей респондентів дав можливість виявити певні тенденції у розумінні феномену міжнаціональної толерантності серед молоді. Так, переважна більшість студентів першого курсу інтерпретують толерантність як повагу до представників інших національностей (26,3%), визнання рівноцінності особливостей інших національних культур (21,1%), терпимість (15,8%), розуміння національних особливостей (10,5%) та позитивне ставлення (10,5%). Незначний відсоток першокурсників також детермінує толерантність як любов (5,2%) до членів інших національно-культурних спільнот. Варто зауважити, що подібне розуміння досліджуваного феномену є відсутнім у старших вікових групах. Респонденти третього курсу розуміють толерантність, перш за все, як повагу (39,5%) і лише незначна частка респондентів визначили цей феномен, як позитивне ставлення (10%), терпимість (9,3%), розуміння (9,3%) та прийняття національних особливостей (8%). На останньому році навчання знижується частка респондентів, що розуміють толерантність як повагу (27%), позитивне ставлення (9,5%), визнання рівноцінності (9,5%), терпимість (8,1%), розуміння (8,1%), прийняття (7,9%). Водночас з'являються такі негативні категорії: трагедія (4,6%), ущемлення прав більшості заради прав меншості (4,6%), хвороба (1,6%) тощо.

П'ятикурсники, порівняно з молодшими віковими групами, також роблять акцент на поведінкових компонентах міжнаціональної толерантності, визначаючи її як в уміння спілкуватися (1,6%), вміння уникати конфліктів (3,2%), співробітництво (1,6%). Загалом очевидним є те, що респонденти молодших курсів дають позитивну оцінку міжнаціональній толерантності, ніж старші вікові групи, зокрема, студенти останнього року навчання зазначали такі відповіді: «Міжнаціональна толерантність – трагедія людства, бо як я можу терпіти представників певних національностей на території України, якщо вони шкодять моєму народові, моїй державі»; «Міжнаціональна толерантність – нісенітниця, придумана представниками національних меншин задля отримання рівних прав, прав, якими наділена більшість у певній країні, а це, апріорі, є неможливим»; «А хіба вона існує? Навряд чи. Це лише певне наукове теоретизоване поняття, що є характерним для Заходу, який нав'язує нам певні шаблони мислення та поведінки, що є нам чужими та незрозумілими. Україна – для українців!!!».

Одним із завдань нашого емпіричного дослідження когнітивного компоненту міжнаціональної толерантності був також аналіз сформованості етнонаціональних знань та уявлень студентської молоді щодо національно-культурної специфіки та психологічних особливостей власного та інших народів. З цієї метою нами було застосовано анкетування «Етнонаціональна обізнаність», що базувалося на відкритих питаннях, які стосувалися різноманітних аспектів, пов'язаних з особливостями культури, життєдіяльності, історії, традицій, звичаїв, міжнаціональних відмінностей та своєрідності української та інших національностей. У процесі проведення зазначеного анкетування респонденти не обмежувалися переліком визначених націй, оскільки фокусом представленого дослідження є міжнаціональна толерантність у молоді як загальний психологічний феномен, а не у площині ставлень та відношень до конкретних національних спільнот. Використання відкритих питань анкетування мало на меті не обмежувати респондентів у власних варіантах відповідей та сприяло ґрунтовному аналізу повноти, об'єму та диференційованості знань та уявлень студентів щодо етнонаціональної проблематики.

Аналіз наукової літератури дав можливість виокремити три рівні – високий, середній та низький – сформованості етнонаціональних знань та уявлень у студентської молоді. *Високий рівень*

сформованості етнонаціональних знань та уявлень проявляється у тому, що студенти володіють ґрунтовними знаннями про національно-культурні особливості та психологічні характеристики власного та інших народів, здатністю до самостійних суджень у площині міжнаціональної проблематики, етнонаціональні знання та уявлення не лише різноманітні та диференційовані, а й характеризуються багатоаспектністю, логічністю та рефлексивністю, тобто студенти усвідомлюють смислові значення національних явищ та міжнаціональних відмінностей, а також усвідомлюють потребу у поглибленні власних знань та уявлень щодо національно-культурної своєрідності різноманітних національних спільнот.

Середній рівень сформованості етнонаціональних знань та уявлень виражається у тому, що студенти володіють певними знаннями щодо основних національно-культурних особливостей та психологічних характеристик представників української та інших національностей. Зазначений рівень сформованості етнонаціональних знань та уявлень представників студентської молоді відзначається наявністю поверхневих знань про життя, побут, історію, культуру тощо свого та інших народів, студенти проявляють інтерес лише до окремих аспектів міжнаціональних особливостей. Недостатнім є інтерес до поглиблення власних знань та уявлень щодо національно-культурної своєрідності різноманітних національних спільнот.

Низький рівень сформованості етнонаціональних знань та уявлень характеризується тим, що студенти не в змозі назвати визначальні досягнення українського народу у різних сферах його життєдіяльності. Низький рівень відзначається нерозумінням студентами сутності власної та інших національних культур та характеризується поверхневими та фрагментарними знаннями студентів у цій сфері. Сприйняття міжнаціональних особливостей представників інших національних спільнот є недиференційованим та розмитим. Студенти з низьким рівнем етнонаціональної обізнаності не проявляють інтересу до вивчення особливостей життя, побуту, історії свого та інших народів, не цікавляться суспільним та культурним життям різноманітних націй.

Обробка отриманих даних дала можливість діагностувати вираженість усіх трьох рівнів сформованості етнонаціональних знань та уявлень у представників студентської молоді (див. рис. 1).

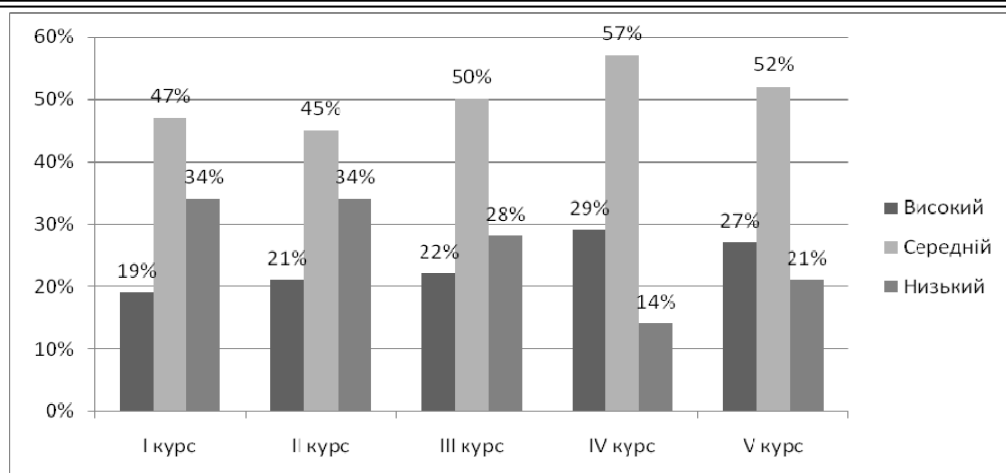

Рис. 1. Рівні сформованості етнонаціональних знань та уявлень у різних вікових груп студентської молоді (у %)

Як видно з рис. 1, загалом вибірка характеризується середнім рівнем сформованості етнонаціональних знань та уявлень. Зважаючи на неможливість детальнішого розгляду результатів анкетування у рамках представленої статті, зауважимо лише, що обробка отриманих даних показала, що суттєвими є відмінності в окремих проявах етнонаціональної обізнаності у молоді молодших (1-3 курси) та старших (4-5 курси) років навчання.

З метою діагностики національних стереотипів використовувався «Діагностичний тест відносин» (Г. У. Солдатова), що дав змогу проаналізувати рівень самооцінки студентами свого «Я», «ідеалу», а також «типового представника власної національності» і «типового представника іншої національності». Отримані результати показали, що найвищими позитивними коефіцієнтами стереотипу характеризується «ідеал» респондентів (0,27 для студентів першого курсу, 0,28 – третього та 0,34 – п'ятого), а також самооцінка власного «Я» (0,21 для студентів першого курсу, 0,20 – третього та 0,19 – п'ятого). Варто зауважити, що у студентів останнього року навчання найвищою є різниця у зазначених коефіцієнтах, що є, на нашу думку, свідченням того, що старші вікові групи характеризуються заниженою самооцінкою.

Щодо образу типового представника своєї національності слід зазначити, що у молоді першого року навчання цей показник є найвищим (0,15), і, відповідно, знижується на третьому (0,12) та п'ятому курсах (0,09). Порівняння цього показника з діагностичним коефіцієнтом «Ідеалу» дозволяє проаналізувати загальне ставлення до власної національності. Так, національний стереотип стосовно «узагальненого» представника своєї нації виражений меншою

мірою, ніж стосовно «ідеального» у всіх вікових групах. Цей індекс свідчить про прагнення досліджуваних бачити в «узагальненому» представнику власної національності риси «Ідеалу».

Щодо образу типового представника іншої національності варто зазначити, що ці коефіцієнти, порівняно з попередніми, є найнижчими у респондентів різних років навчання (0,07 на першому, 0,07 на третьому та 0,04 на п'ятому курсах). Очевидним є також те, що п'ятикурсники характеризуються найнижчим рівнем національного гетеростереотипу. Порівняння діагностичних індексів «Я» та типового представника іншої національності дозволяє зробити висновки про високу національну ідентичність респондентів та наявність у них чіткої міжнаціональної диференціації. Окрім того, у ставленні до інонаціонального оточення у молоді переважає негативний стереотип у той час, як у ставленні до власного «Я» та представника своєї національності – позитивний.

Проведене емпіричне вивчення особливостей когнітивного компоненту міжнаціональної толерантності дало змогу виявити спільні та відмінні тенденції у різних вікових груп студентської молоді. Очевидним є наявність потенціалу у формуванні описаної складової толерантності у сфері міжнаціональних відносин у респондентів молодших та старших років навчання. Задля підвищення рівня міжнаціональної толерантності української молоді увагу варто звернути на розширення загального об'єму знань та уявлень студентів про національно-культурні особливості та психологічні характеристики власної та інших націй, особливо країн центральної Європи, центральної та південно-східної Азії, Кавказу, Африки тощо; поглиблення їх розуміння змістової сутності феноменів «толерантність» та

«міжнаціональна толерантність»; розвиток позитивних стереотипних уявлень про представників українського та інших народів.

Перспективами подальших наукових розвідок є вивчення особливостей формування у студентської молоді емоційно-ціннісного та по-

ведінкового компонентів міжнаціональної толерантності.

Список використаних джерел

1. Виноградова Е. Г. Субъектные предпосылки толерантности личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Е. Г. Виноградова. — Сочи, 2002. — 23 с.

КОРОЛЬ Л. Д.

ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНОГО КОМПОНЕНТА МЕЖДУНАЦИОНАЛЬНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье посвящена эмпирический анализ особенностей развития когнитивного компонента межнациональной толерантности в разных возрастных группах студенческой молодежи. Представлены результаты экспериментального исследования межнациональной толерантности в контексте изучения этнонациональных знаний и представлений студентов, психологического портрета толерантной личности в плоскости межнациональных взаимоотношений, особенностей национальных стереотипов и значимости национальной идентичности.

Ключевые слова: толерантность, межнациональная толерантность, национальный стереотип, национальная идентичность, этнонациональные знания и представления.

KOROL L. D.

AGE FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE COGNITIVE COMPONENT MEZHDUNATSIONALNOY TOLERANCE AMONG YOUNG STUDENTS

The article is devoted to empirical analysis concerning development peculiarities of the international tolerance cognitive component among various age groups of student youth. The results of the international tolerance experimental research in the context of students' ethnic and national knowledge and beliefs, psychological portrait of a tolerant personality in the plane of international relations, peculiarities of national stereotypes and national identity significance are presented.

Keywords: tolerance, international tolerance, national stereotype, national identity, ethnic and national knowledge and beliefs.

Стаття надійшла до редколегії 12. 09. 2013 року.

УДК 159.9

КУЧМАНИЧ І. М., САНЬКО К. О.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ТА ВЗАЄМОСТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІЙ ПІДСИСТЕМІ

У статті розкрито основні підходи щодо інтерпретації типу прив'язаності у дорослих. Висвітлено основні дослідження почуття прив'язаності у романтичних стосунках. Розглянуто/розглядувати/ результати емпіричного дослідження взаємозв'язку типу прив'язаності та взаємостосунків подружжя.

Ключові слова: прив'язаність, тип прив'язаності, надійна прив'язаність, тривожно-амбівалентна прив'язаність, унікаюча прив'язаність, боязлива прив'язаність, почуття.

Сімейні стосунки – це сфера життя, завдяки котрій людина може розвиватись, самовдосконалюватись. Для нормального соціального та емоційного розвитку людині необхідно відчувати підтримку значущої людини. Подружні стосунки можуть впливати на партнерів як конструктивно, так і деструктивно, проте так чи інакше вони відчують почуття прив'язаності один до одного. Прив'язаність може формувати гармонійні стосунки у подружній підсистемі, які будуються на довірі, емоційній близькості, розумінні,

а може і заважати формуванню близьких та довірливих стосунків, що, у свою чергу, породжує конфліктні ситуації, сварки та непорозуміння між подружжям. Вивчення почуття прив'язаності у дорослих викликає значний інтерес у сучасних дослідженнях сімейних стосунків. Перші дослідження почуття прив'язаності у дорослих проведені у середині 1980-х років американськими вченими С. Хэйзан та Ф. Шейвер, які застосували теорію Дж. Боулбі у контексті романтичних стосунків. Вони стверджували, що емо-